

שאינו נוטל שכר, אם כן, מאי שנא הוא, ומאי שנא בנו? אדרבה, מסתבר יותר שיהיה מותר לבקר את בנו של המודר מאשר את המודר עצמו, שהרי מבנו היה צריך לקחת שכר, ולא ממנו!

אמר לך שמואל: באמת מתניתין — בשנכסי מבקר אסורין על החולה מיירי,

אבל בכרייתא — מדובר בשנכסי חולה אסורין על המבקר.

מאי פסקא? מנין לו לשמואל לחלק בין המשנה לברייתא?

אמר רבא: שמואל — מתניתין קשיתיה לט-ב [הוקשו לו דברי משנתינו].

וכך הוקשה לו: אם מדובר במשנה כשנכסי חולה אסורין על המבקר, והטעם שמותר לו לבקר היינו משום שלא אדריה מן חיותיה, אם כן, מאי איריא דתני שמבקר עומד, אבל לא יושב? הרי גם ישיבה היינו חיותיה! שמע מינה שבמשנה מדובר דנכסי מבקר אסורין על החולה⁽¹¹⁵⁾.

אמר ריש לקיש: רמז לביקור חולין מן התורה — מניין?

עולא אמר: לעולם מדובר במשנתינו בשנכסי חולה אסורין על המבקר, ובגוון⁽¹¹⁴⁾ דלא אדריה מן חיותיה [שלא הדירו מצורך חיו, ולא היתה כוונתו להדיר את חברו במקום שיש לו צורך לעצמו, על אף שחברו נהנה מכך בדרך אגב. עיין בר"ן!], ולכן מותר לבקר אף שנהנה בדריסת הרגל.

ומקשינן: אי הכי, אפילו יושב נמי יהא מותר!

ומתריצין: הא לצורך חיותיה אפשר בעמידה!

מיתיבי ממה ששינונו: חלה הוא — נכנס לבקר.

חלה בנו — שואלו בשוק.

בשלמא לעולא דאמר: בשנכסי חולה אסורין על המבקר, ובגוון דלא אדריה מן חיותיה — שפיר. שהרי לצורך עצמו לא הדיר מחבירו הנאה, ולכן מותר לו לבקר. אבל לצורך חיי בנו יתכן שכן הדירו, על אף שגם בנו יוגבל על ידי נדרו, ואם כן — אסור לו לבקר, שהרי הוא נהנה בדריסת הרגל.

אלא לשמואל, דאמר שמדובר בשנכסי מבקר אסורין על החולה, והאיסור הוא בגלל המנהג לקחת על זה שכר, והוא מהנהג בכך

115. כתב הר"ן, שלענין הלכה קיימא לן כשמואל, ולכן כשנכסי חולה אסורין על המבקר, יכול לבקר אפילו יושב. אבל אם חלה בנו, לא יכנס לביתו כלל, אלא שואלו בשוק.

והיינו דוקא כשאדריה חולה למבקר, דאומדן דעתא הוא דמן חיותיה לא אדריה. אבל אם המבקר אסר על עצמו את נכסיו של חולה, לא

נוטלין שכר על הישיבה. עיי"ש. ואילו הרא"ש ביאר ששאלת הגמרא היא מדוע נקט התנא דוקא מקרה זה ולא אמר דין עקרוני שהדבר תלוי במנהג המקום על מה נוטלים שכר.

114. כתב הר"ן, שאין הכוונה שצריך שיאמר בפירוש שאינו מדירו מצורך חיו, אלא שבסתמא הכי הוא. וכך מוכח מהך דלקמן. עיי"ש.

שנאמר לגבי עדת קרח: "אם כמות כל האדם ימותון אלה ופקודת כל אדם וגו'".

מאי משמע? איך למדים מפסוק זה מצות ביקור חולים?

אמר רבא: כך הוא פירוש הפסוק: אם כמות כל האדם ימותון אלה, שהן חולים ומוטלים בעריפתן, ובני אדם מבקרים אותן, וזהו מה שכתוב: "ופקודת כל אדם יפקד עליהם",

מה הבריות אומרים? — "לא ה' שלחני" לזה.

דרש רבא: "אם בריאה יברא ה'".

אם בריאה גיהנם — מוטב תהיה. אם לא, שלא נברא עדיין גיהנם — יברא ה' עתה את הגיהנם.

ותמהינן: איני?

והא תניא: שבעה דברים נבראו קודם שנברא העולם. כלומר, שעלו במחשבה ליברא קודם שנברא העולם⁽¹¹⁶⁾, לפי שאי אפשר לעולם בלא הם. אלו הן:

תורה, ותשובה, גן עדן, וגיהנם [שהרי מחשבת בריאתם של ישראל קדמה לעולם, ואי אפשר שלא יהיו רשעים שצריך עבור עונשם את הגהינום, וכן שאר הדברים. ר"ן], כסא הכבוד, ובית המקדש, ושמו של משיח.

תורה — דכתיב: "ה' קנני ראשית דרכו וגו'" [וסוף הפסוק הוא: "קדם מפעליו מאד"]⁽¹¹⁷⁾.

תשובה — דכתיב: "בטרם הרים יולדו ותחולל וגו' תשב אנוש עד דכא וגו'"⁽¹¹⁸⁾.

גן עדן — דכתיב: "ויטע ה' אלהים גן בעדן מקדם וגו'"⁽¹¹⁹⁾.

116. כך כתב הר"ן. והמהרש"א הקשה עליו, וכתב דדברים כפשטן.

117. וכתב המהרש"א, דהיינו שהתורה קדמה אף לכל אלו שהגמרא מונה כאן שקדמו לבריאת העולם, שקדמה להם אלפים שנה, והיתה כתובה לפניו באש שחורה על גבי אש לבנה.

118. והיינו, "בטרם הרים ילדו", קודם שנברא העולם, "תשב אנוש עד דכא", דהיינו אותם תתקע"ד דורות שהיו ראויין להבראות, וראה הקב"ה שרשעים הם ולא תועיל להם התשובה, וקומטו בלא עת, כדאמרינן במס' חגיגה. והיינו "תשב אנוש עד דכא", שנדכאו מן הבריאה. ומבריאת האדם ואילך — "ותאמר שובו בני אדם וגו'". מהרש"א.

119. ו"מקדם", היינו קודם שנברא העולם. כתרגומו: "מלקדמין". ולא היה נח לגמ' לפרש

יכנס לביתו כלל, שהרי בכי האי גוונא ליכא אומדנא.

וכשנכסי מבקר אסורין על החולה, נכנס לבקרו עומד, משום דמחויב לעשות בחנם, ומצוה דיליה קעביד, ואידך ממילא קא מתהני. אבל לא נכנס לבקרו יושב, ואפילו במקומות שמחמירין על עצמן שלא ליטול שכר אף על הישיבה משום שגזרין שמהא בשיבה.

ומה שאנו אומרים שכשנכסי מבקר אסורין על החולה, נכנס לבקרו עומד, משום שמצוה דנפשיה קעביד — ואידך ממילא מתהני, היינו דווקא בכי האי גוונא, שהנאה דממילא היא. אבל אם נותן לו דבר, כיון שהוא מהנהו ממש מיד ליד, ולא גרמא היא, אסור, אף שמקיים מצוה. כדתנן לקמן [מ"ג]: המורדר הנאה מחבירו ואין לו מה יאכל הולך אצל חנווני הרגיל אצלו ויאמר לו וכו' וכן היו מהלכים בדרך ואין לו מה יאכל נותן על גבי הסלע וכו'. שדוקא בכה"ג מותר, אבל מידו לידו לא, ואף על גב דמצוה קעביד.

מלמד, שעלו שמש וירח מרקיע לזבול בזמן מחלוקתו של קרח (122), ואמרו לפניו [לפני הקדוש ברוך הוא]: רבונו של עולם, אם אתה עושה דין לבן עמרם — אנו מאירים. ואם לאו — אין אנו מאירין?

באותה שעה ירה בהן הקדוש ברוך הוא בשמש ובירח חיצים וחניתות.

אמר להם: ככל יום ויום משתחווים לכם אומות העולם — ובכל זאת אתם מאירים. בכבודי — לא מחיתם, בכבוד בשר ודם, דהיינו, בכבודו של משה — מחיתם?

ובכל יום ויום יורין בהן חיצין וחניתות — ומאירים, שנאמר: "לאור חציך יהלכו וגו'".

תניא: ביקור חולים — אין לה שיעור.

מאי "אין לה שיעור"?

סבר רב יוסף למימרי: אין שיעור למתן שכרה של מצוה זו.

אמר ליה אביי: וכל שאר מצות — מי יש שיעור למתן שכרין?

והא תנן: הוי זהיר במצוה קלה כבחמורה, שאין אתה יודע מתן שכרן של מצות!

גיהנם — דכתיב: "כי ערוך מאתמול תפתה" (120).

כסא כבוד — דכתיב: "נכון כסאך מאז".

בית המקדש — דכתיב: "כסא כבוד מרום מראשון מקום בית אלהינו".

שמו של משיח — דכתיב: "יהי שמו לעולם וגו'" (121).

אלא הכי קאמר: אי איברי ליה פומא [אם נברא פה לגיהנם] — מוטב, ואם לא — יברא ה' עתה.

ותמהינן: והכתיב: "אין כל חדש תחת השמש", ואיך יתכן שייברא עתה פי הגיהנם?!

ומבארין: הכי קאמר: אי הכא לא מקרב פומא, להכא ליקרב. כלומר, אם פי הגיהנם אינו כאן, שיקרב לכאן. וזו אינה בריאה חדשה, אלא קריבה בעלמא.

דרש רבא, ואמרי לה: אמר רבי יצחק, מאי דכתיב: "שמש ירח עמד זבולח"? שמש וירח בזבול — מאי בעיין [מה הם עושין שם]? והא ברקיע קביעי, כדכתיב: "ויתן אותם אלקים ברקיע השמים", והזבול — למעלה מן הרקיע הוא!

וארץ שנבראו ביום השלישי. וכתב הרא"ש ש"תפתה" היינו גיהנם, שכל המתפתה ביצרו נפל שם.

121. עיי' במהרש"א שביאר היאך דרשין ממקרא זה.

122. משמע לו שהפסוק מדבר במחלוקתו של קרח, משום שמדובר שם ביציאת מצרים וקריעת

דהיינו במזרחו של עדן, וכפי שפירש רש"י בחומש, משום שאם כן היה לו לכתוב "בקדם", ולא "מקדם".

120. פירש המפרש, דהך "מאתמול", היינו יום שיש לו רק אתמול ולא שלשום, והיינו יום שני של הבריאה, שקדם לו רק יום אחד. וכתב מהרש"א, שלפי זה צריך לומר שמה שקדם גיהנם לבריאת העולם, היינו לבריאת שמים

בנות כלום, שהרי הבנות יטלו את כל הנכסים לצורך נדונייתן?!

אמר להן רבי: כך נוטלות הבנות לנדונייתן:

הבת הראשונה שנישאת — נוטלת עישור נכסים. שניה — נוטלת עשירית במה ששיירה הראשונה, שלישית — במה ששיירה השניה, וכן עושות כולן. ולאחר מכן חוזרות כולן וחולקות בשוה את מה שנטלו. [ומדובר שבאו בבת אחת, אבל אם באו בזאת אחר זאת, מקבלת כל אחת עשירית מהנכסים שנשאר. ר"ן]

אף כאן כך. הראשון שמבקר, אכן נוטל אחד מששים בצערו של החולה. אבל השני נוטל שוב אחד מששים במה שנשתייר, וכן כולם. ולכן, אף כשיבקר והו ששים אנשים, לא יעמוד עדיין מחליו⁽¹²³⁾.

רב חלבו חלש [חלה].

נפק אכריז רב כהנא: רב חלבו באיש, חלה! מ-א

לא איבא דקא אתי [לא נכנס אף אדם לבקר].

אמר להו רב כהנא: וכי לא כך היה מעשה בתלמיד אחד מתלמידי רבי עקיבא שחלה, ולא נכנסו חכמים לבקרו, ונכנס רבי עקיבא לבקרו, ובשביל שכיבדו וריבצו לפניו — חיה.

והיינו, שלכן תהיה זהיר אף במצוה קלה, משום שאין אתה יודע מתן שכר שלה, לפי שאין לה שיעור.

אלא אמר אביי: אפילו גדול — צריך לבקר אצל קטן.

רבא אמר: שצריך לבקר את החולה אפילו מאה פעמים ביום.

אמר רבי אחא בר חנינא: כל המבקר חולה — נוטל אחד מששים בצערו.

אמרי ליה: אם כן, ליעלון שיתין ולוקמה שייכנסו אצלו ששים אנשים, ויעמידוהו מחליו!]

אמר ליה: נתכוונתי שכל אחד נוטל אחד מששים — כעישורייתא דבי רבי [כדלהלן].

ועוד, שזהו דווקא בכהאי גוונא שהמבקר בן גילו [שנולד המבקר במזלו של החולה].

ומהו "עישורייתא דבי רבי"?

דתניא, רבי אומר: בת הניזונית מנכסי אחין [לאחר מות אביהם] — נוטלת עישור [עשירית] מהנכסים שהניח אביה, לצורך נדונייתה.

אמרו לו לרבי: לדברך, מי שיש לו עשר בנות — וכן, יוצא שאין לו לבן במקום

וכתב, דלהכי קאמר דווקא בכן גילו, שהרי לא ימצא לו כל כך הרבה בני אדם שהם בני גילו.

עוד כתב, דלא מעלין מחליו — רק עד ששים אנשים, וכעשורייתא דבי רבי. אבל מי שיבא אחר כך, אינו נוטל מחליו כלום. עיי"ש.

ים סוף, וכתוב שם "מחצת ראש מבית רשע", ומשמע לרבי יצחק שהיינו קרח.

123. תמה המהרש"א, מכל מקום, הרי אם יכנסו אצלו הרבה אנשים, לא יישאר מהחולי אלא מעט!